

Грушевська І.В. Виховуємо дошкільнят на засадах педагогіки С. Русової (національне виховання дошкільнят) / І.В. Грушевська, Ю.М. Панчишко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки). – 2006. – № 4 (99). – С. 68–74

У статті розглядається питання народної освіти дітей дошкільного віку на засадах педагогіки Софії Русової. Зокрема, виявлено потенціали народної педагогіки в національному вихованні дошкільнят.

Ключові слова: національне виховання дошкільнят, народні ремесла, педагогіка Русової.

УДК 372.3

І.В. Грушевська, Ю.М. Панчишко

ВИХОВУЄМО ДОШКІЛЬНЯТ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІКИ С. РУСОВОЇ (НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНЯТ)

Видатний український педагог С. Ф. Русова все своє життя присвятила відродженню національної свідомості, її педагогічна творчість пройнята ідеєю національного виховання дітей.

Принциповою основою змісту навчально-виховного процесу в дошкільних навчальних закладах С. Русова вважала рідну мову, національні свята та обряди, витвори народних мистецтв.

Софія Русова подає у своїх працях методичні розробки й нотатки до проведення українських національних свят, які так люблять діти дошкільного віку. Це – Великдень, Різдво, Маковій, Спас та ін. Водночас застерігає вихователів, що в кожному святі треба «єднати народне, національне, фольклорне із загальнокультурним і давати щось естетичне, прекрасне, радісне, веселе».

Суто національне, "Український дух", зазначає С. Русова, має втілюватися у творчу діяльність дітей дитячого садка на заняттях з образотворчої діяльності та музичних. У дитячих малюнках «графічною мовою», за висловом автора, передається краса рідного краю, рідної природи, навколишнього в неповторному індивідуальному сприйманні дитини. На заняттях з ручної праці вона радить вводити народні вишивання з національним орнаментом, ткання невеличких поясів на маленьких ткацьких верстатах, естетичне вирізування з дерева буковинським орнаментом, ліплення з глини національних іграшок, декоративні розписи тощо. Цим самим, стверджувала автор, ми зможемо «якомога більше націоналізувати наші дитячі садки, наблизити їх не тільки до словесної, але й до технічної культури нашого народу».

Нова школа С. Русової ставила собі за мету не лише передачу знань учням, а й виховання цілісної національної свідомої особистості. Водночас з формуванням у дітей національної свідомості в них виховуються глибокі патріотичні почуття, пориви, прагнення пізнавати й берегти матеріальні та духовні цінності, результати праці попередніх поколінь.

У цьому напрямку проводять свою роботу студенти спеціальності "Дошкільне виховання", перебуваючи на практиці в дошкільному закладі "Чайка" м. Лисичанська.

З давніх-давен славилась Україна своїми майстрами та різноманітними витворів декоративно-прикладного мистецтва. Наші діди й прадіди берегли техніку виготовлення того чи іншого витвору, передавали з роду в рід, з покоління в покоління свої знання, щоб нащадки ніколи не забували своє коріння, свій родовід, історію свого народу. Та, на жаль, ми все більше пересвічуємося, що багато чого втрачено, загублено, забуто. Водночас зменшилася повага до людини-трудівника, бажання працювати і приносити користь суспільству.

Одним з найголовніших напрямків національної Державної програми "Освіта" (Україна XXI століття) визначено становлення морального здоров'я,

забезпечення пріоритетності розвитку людини, відносини культури і духовності. Реалізація цих завдань може успішно здійснюватися через використання в навчально-виховному процесі різних видів народних ремесел.

Нові вітри повіяли Україною. Через багато тисячоліть повертаються до нас забуті ремесла, у них – щедра, багата, дотепна та мудра душа народу.

Усе своє життя С. Русова виношувала ідеєю українського дитячого садка, у якому можна було б реалізувати ідеї національного виховання дітей-українців.

Народні ремесла надзвичайно різноманітні, свідчать про високу духовну культуру українського народу, про споконвічне прагнення до краси, розповідають про багатство рідного краю, традиції місцевого населення. Чудові витинанки, прозорі й ніжні, вишиванки, тканини, різьблені, карбовані речі, різноманітні керамічні вироби містять у собі могутній ідейно-моральний, духовно-естетичний потенціал. Вони можуть якнайяскравіше сприяти формуванню моралі, естетичних смаків, трудових навичок у дітей. Через емоційно-цілісне сприйняття дитиною можна викликати інтерес до історії свого краю, формувати чітку орієнтацію на трудову діяльність, бажання оволодіти трудовими вміннями та навичками, виховувати працьовитість, бережливе ставлення до результатів людської праці. Це дасть змогу поліпшити стан морально-трудового, чудовно-естетичного виховання.

Які ж основні завдання роботи з народних ремесел?

У формуванні особистості дитини значну роль відіграє предмет, з яким вона має справу. Він повинен відрізнятися новизною, приваблювати, відповідати рівневі розвитку. Однією з найважливіших його ознак має бути здатність впливати на почуття, емоції і водночас нести певні оцінні характеристики.

"Дитині треба давати якнайбільше естетичних сприймань – як природних, так і штучно-мистецьких. Вони розвивають не лише естетичний смак дитини, а й її фантазію, поповнюючи її свідомість красивими образами".

Як свідчать дані психолого-педагогічної літератури, у дітей переважає емоційність при освоєнні явищ і предметів навколишнього світу, прагнення оцінювати те, що відбувається, адекватно відтворювати побачене й почуте. Це може бути основою для розширення виховних і розвивальних можливостей на заняттях. У дошкільників на цьому етапі формуються ціннісні основи ставлення до діяльності: до природи, до явищ суспільного життя, рукотворного світу, до самих себе. І саме народні ремесла можуть бути одним з дієвих засобів трудового виховання та навчання, естетичного розвитку та морального ставлення особистості дитини. Як складова частина української національної культури вони можуть бути однією з перших сходинок до пізнання сучасною дитиною трудових традицій свого народу – його морально-етичних уявлень про працю та формування в неї позитивного емоційно-ціннісного ставлення до трудової діяльності.

Народні ремесла мають великий вплив на формування особистості дитини. При їх використанні реалізується багато завдань:

- пізнавально-спрямовані на розширення знань про традиції народу, трудові звичаї своїх країн, природу рідного краю, процеси виготовлення виробів, походження та властивості різних матеріалів та ін.;

- розвивальні – передбачають психологічний духовно-естетичний розвиток шляхом одержання знань про народні ремесла та оволодіння елементарними практичними вміннями та навичками;

- виховні – визначають формування інтересу до свого краю, до регіонального мистецтва, дбайливе ставлення до виробів як результату людської праці, виховання культури та естетики праці, позитивних і моральних якостей.

Основною метою на заняттях з ознайомлення з народними ремеслами можна вважати ознайомлення дітей з різними видами народних ремесел; треба навчити елементарних трудових дій, умінь та навичок, привчити до рукоділля, розвивати уяву, пам'ять, мислення, збагатити чуттєвий досвід

дитини, розвивати творчі здібності, спонукати до подальшого захоплення народними ремеслами.

Основні цілі й завдання, реалізація яких передбачена через ознайомлення та оволодіння різними видами декоративно-прикладного мистецтва, спрямовані на виникнення інтересу до історії краю, відчуття гордості за талановитих людей, які жили й живуть на нашій землі, естетичне ставлення до навколишнього через різні види народних ремесел і виникнення бажання навчитись і собі виготовляти подібні вироби. Одним з основних завдань є ознайомлення з деякими видами народних ремесел, організація трудової діяльності на основі набутих знань, вироблення постійного бажання працювати, робити щось корисне, навчити сприймати працю як радість і радіти з маленьких досягнень своїх однолітків.

Вироби народних ремесел сприймаються дітьми неоднозначно: одні викликають зацікавлення, інші – захоплення, а деякі – байдужість. Перед вихователем стоять завдання не лише збагатити уявлення та знання дошкільників про народні ремесла і все, що з ними пов'язане, але й виробити емоційно-ціннісне ставлення, навчити давати словесно-образну характеристику виробам, вчити порівнювати їх за кольоровою гамою, орнаментикою, регіональними особливостями, способами виготовлення, практичним використанням та ін.

У своїй праці "У дитячому садку" Софія Русова підкреслює також, що в родинному житті, у дитячому садку головне – "... не вчити дитину, не давати готове значення, хоч би й саме початкове, – а більш усього збудити в дитині її духовні сили, розворушити цікавість виховувати її почуття".

Доведено, що виховання почуттів, моральних та трудових якостей неможливе без систематичного розвитку уявлень дітей, збагачення їхнього світогляду, формування відповідного ставлення до тих чи інших подій, явищ предметів. Саме на основі цього можна пробудити в дитини інтерес, живе емоційне ставлення до навколишнього світу. Це, у свою чергу, активізує

спостережливість, поглиблює знання про предмети, викликає відповідні емоції, сприяє формуванню позитивних якостей.

Методикою використання народних ремесел у навчально-виховній роботі дошкільного закладу передбачаються такі етапи активізації дітей:

- пізнавальний, що характеризується нагромадженням знань про народні ремесла;

- емоційно-смісловий, його завдання полягають у розвитку здатності до художньо-творчого переживання та співпереживання, у формуванні морально-етичних уявлень;

- художньо-діяльнісний, що полягає в практичній реалізації засвоєних знань про народні ремесла, вироблені навичок виготовляти подібні вироби.

На заняттях із зображувальної діяльності на тему "Робота з паперу та художня композиція" ознайомлення з народними ремеслами проходять у кілька етапів. На першому знайомлять з поняттями побутова культура наших предків. Дошкільників необхідно підвести до усвідомлення природного розуму, таланту, працьовитості, естетичного смаку та краси в наших прадідусів і прабабусь, які вміли все робити своїми руками, створювати корисні та чудові речі.

На другому етапі необхідно сформувати уявлення про різні види українського народного декоративно-прикладного мистецтва, про його регіональні особливості, що проявляються в кольоровій гамі, способах і прийомах виготовлення та оздоблення.

Для третього етапу визначальним є те, що дітям даються знання про окремі види народних ремесел, звичаї, традиції, обряди, пов'язані з виготовленням та використанням виробів. Наведемо приклади методів та прийомів, що застосовуються на всіх етапах роботи:

- розглядання ілюстрацій із зображенням давнього житла, речей ужитку в альбомах, книжках;

- екскурсія до краєзнавчого музею м. Лисичанська, "Бабусиної світлиці". Емоційно насичена розповідь про давні речі вжитку, про життя і побут у минулому;

- мистецтвознавча розповідь про різні види українського народного декоративно-ужиткового мистецтва; про народні ремесла з демонструванням зразків різноманітних виробів;

- дидактичні ігри: "Що з чого зроблено?", "Угадай вид народного ремесла", "Розкажи про виріб, що тобі найбільше сподобалося", "Який візерунок найкращий?", "Де знаходив майстер кольори та візерунки?", "Знайди знайомі рослинні елементи у візерунках", "Що нагадують ці ягоди?", "Чиї це пелюсточки і листочки?", "Відшукай геометричні фігури в орнаменті" та ін.;

- доцільно провести низку бесід за такою тематикою: "І на тім рушничку", "Чарівна витинанка", "При гончарному крузі", "Зачароване веретено";

- велику користь для активізації пізнавальної діяльності щодо народних ремесел принесуть зустрічі з народними умільцями, розповіді майстрів про їхнє ремесло, спостереження за виготовленням виробів, навчання їх деяких умінь та навичок рукоділля;

- позитивний вплив на формування моральних якостей матиме діалог педагога з дітьми про народних умільців: як вони організовують своє робоче місце, як зручно розташовують усе необхідне для роботи; економно витрачають матеріали, зосереджено працюють, дбають, щоб робота була гарною, охайною. Саме такі бесіди сприятимуть виробленню елементарних навичок дотримання культури та естетики праці, самостійності, взаємодопомоги;

- зацікавленню цим видом народної творчості сприятиме використання фольклору: прислів'їв та приказок про народні ремесла, про працю, працьовитість, ледарство та ін.: казок, народних пісень;

- цікавим буде такий ігровий прийом на закріплення знань про народні ремесла, як обігрування ігрової ситуації "ярмаркування" (діти "купують" різні вироби народних ремесел і намагаються якомога більше про них розповісти).

Знайомство з народними ремеслами відбувається на заняттях із зображувальної діяльності за такими темами: "Український рушничок", Аплікація). "Килимок" (плетіння зі смужок паперу й аплікація), "Витинаночка" (вирізування з паперу, аплікація), "Скатертинка" (аплікація й витинанка).

При ознайомленні дошкільників з вишивкою ("Український рушничок") доцільно провести такі бесіди: "Символи та обряди нашого дому", "Звичаї та традиції, пов'язані з вишиванками", "Кольори природи на вишиванках" (зелений дала травичка, жовтий – сонечко і золоті колоски пшениці, блакитний – небо, чорний подарувала ніч, а білий – день), "Значення орнаменту на рушнику" та ін.

Бажано провести емоційну розповідь про те, що мистецтво вишивання виникло з любові до рідного краю, до природи, з потреби не тільки бачити й відчувати красу, а й творити її власними руками.

Із зацікавленням дошкільники слухають про символіку й орнаментику на рушниках. Діти поступово знайомляться із регіональними особливостями вишитих виробів, зі звичаями, традиціями, обрядами, пов'язаними з вишиванням рушників та інших вишиванок, використанням вишитих виробів. Після першого заняття діти вже можуть оперувати знаннями про символи-обереги, які зображені на вишитих виробах. Вони старанно використовують свої знання при виготовленні аплікації.

При ознайомленні дітей з мистецтвом витинання "Витинаночка" вихователь має за мету ознайомити дітей з цим видом народного декоративно-ужиткового мистецтва, дає поняття про те, що витинанки – це вироби з паперу, що ними колись прикрашали житло, що вони відзначаються різноманітністю форм та візерунків. У дітей виховується естетичний смак,

здатність відчувати красу, з'являються зацікавленість і бажання навчитися їх виготовляти.

Налаштовуючи дітей на розмову про витинанки, доцільно використовувати прислів'я: "У хаті, як у віночку, і сама сидить, як квіточка". Прислів'я слугує початком бесіди про охайність, споконвічну любов української жінки до чистоти і порядку, до затишку в оселі. Дошкільники отримують знання про інтер'єр давнього життя, вони порівнюють давні речі вжитку з сучасними. У них виникають роздуми про життя пращурів у минулому.

Коли знайомлять дошкільнят з тканинами та килимовими виробами (на занятті "Килимок"), розкривають вихованцям красу виробів розповідають про виникнення та розвиток цього виду ремесла, пов'язують свою розповідь зі способом життя наших предків, наголошують на їх працьовитості, здатності виготовляти все своїми руками. Усе це впливає на художньо-естетичне сприйняття витворів майстрів декоративно-прикладного мистецтва.

Відроджувати національне потрібно розумно, зі знанням справи. щоб воно стало стало насправді сучасним, традицією в розвитку, стало нашим національним життям, розумно використовувати педагогічний спадок, який нам залишила С. Русова.

Ідеї Софії Русової щодо національного виховання дітей у школі є надзвичайно актуальними й потрібними для сьогодення.

Література

1. Богуш А. Педагогічні нотатки та роздуми. – Запоріжжя, 2001. **2. Левківський М. В.** Історія педагогіки. – К., 2003. **3. Русова С. Ф.** Вибрані твори. – К., 1996. **4. Русова С. Ф.** Теорія і практика дошкільного виховання. – Львів – Краков – Париж, 1993.

The issues of national education of pre-school children on the basics of Sofia Rusova's pedagogy is examined in the article. In particular, here revealed potentials of the folk pedagogy means in pre-school education.